

Leo Trotskij
(23 juli 1925)

Frågor från tyska gäster

(några av L.D. Trotskijs svar under samtal i Huvudkommittén för koncessionsfrågor)

Vår inställning till koncessioner

- Ni frågar mig om det är sant, som den kapitalistiska och socialdemokratiska pressen påstår, att våra framgångar på industriutvecklingens område skulle bero på koncessioner och huvudsakligen åstadkommit på kapitalistisk väg? Det är rent svammel. Koncessioner har hitintills spelat en alldeles för liten roll i vårt ekonomiska liv. Kapitalistiska affärsmän, som låtit sig dras vid näsan av sin egen press, har gått och hoppats på att vi, som jagas av nöd och elände, skulle gå med på allt större och större eftergifter visavi kapitalet. De har resonerat så här: I morgon kan vi komma över koncessioner billigare än idag och i övermorgon kan vi få dem nästan gratis. Detta förklarar den relativt svaga utvecklingen vad gäller koncessionsverksamheten. Vi själva har varit ytterst försiktiga, vi kan t.o.m. säga onödigt försiktiga när det gäller att bevilja koncessioner.

Vi har varit alldeles för fattiga och svaga. Vår industri och hela vår ekonomi har varit för mycket körda i botten och vi har varit rädda för, att import av utländskt kapital skulle kunna undergräva de alltjämt svaga grunderna för vår socialistiska industri. De tjugo-trettio miljoner som under alla dessa år investerats av utländska kapitalister i koncessionsföretag, har naturligtvis varken finansiellt eller tekniskt kunnat befrukta vår industri.¹ Och vi kan säga, att Sovjetunionens ekonomiska framgångar, helt och fullt är arbetarstatens förtjänst.

Men det betyder ingalunda, att koncessioner inte skulle ha någon betydelse för oss, att vi bara kan vifta bort frågan. Nej, det är inte alls på det viset. Vi är ju teknisk fortfarande mycket efterblivna. Vi har intresse av att med alla medel påskynda vårt tekniska uppsving. Koncessioner är en av vägarna som leder dit. Oavsett att vi stärkts ekonomiskt, eller rättare sagt, just tack vare denna ekonomiska konsolidering, är vi nu mer intresserade än för några år sedan, att betala utländska kapitalister rejäla summor för teknisk utbildning, för att de deltar i

¹ Till dags dato har vi slutit 103 koncessionsavtal, varav 13 upphört med sin verksamhet – 7 pga att koncessionärerna inte uppfyllt sina åtaganden och 6 därför att tiden för koncessionen löpt ut.

Av 90 nu fungerande koncessionsavtal har 22 slutits med tyska firmor, 17 med engelska, 8 med amerikanska, medan övriga 43 fördelar sig på firmor från 20 andra länder. Med avseende på objekten för dessa koncessioner är fördelningen denna: 26 inom handel, 17 inom verkstadsindustri, 13 inom gruvindustri, 13 inom jordbruk, 12 inom transport och kommunikationer, 6 inom skogsbruk, 3 övriga.

Koncessionsföretagens specifika vikt i jämförelse med analoga statliga företag inom samma bransch har hittills varit extremt låg. Störst betydelse i det avseendet har skogskoncessionerna, som ger cirka 24 procent av den totala timmerexporten från norra Ryssland. Omsättningen 1923-1924 uppgick till 10 miljoner rubel.

Omsättningen för övriga koncessioner har under det gångna året uppgått till högst 6 procent av den totala omsättningen, dvs ca 20 miljoner rubel.

Det kapital koncessionärerna faktiskt har investerat i dessa 90 företag uppgår till dags dato till lite drygt 25 miljoner rubel. Det kapital som skulle investeras enligt gällande koncessionsavtal är omkring 58 miljoner rubel (räknar vi in Lena-Goldfieldavtalet blir det omkring 80 miljoner rubel).

Produktionskostnaderna för alla produktionskoncessioner – undantaget skogsproduktionen – uppgick 1923-1924 till knappt 1 miljon rubel (här inräknas heller inte produktionen från en koncession, vars verksamhet består i att utföra entreprenader på uppdrag av regeringen). Denna helt försumbara volym förklaras inte bara av att företagen i sig är obetydliga, utan också av att dessa företag befunnit sig i ett organisationsstadium under det gångna året. För att förstå koncessionsföretagens specifika vikt räcker det egentligen med konstaterandet, att den statliga storindustrin bruttoproduktionskostnader uppgick till 1,2 miljarder rubel under första hälften av löpande verksamhetsår.

arbetet med att utveckla våra produktivkrafter, i arbetet med att höja vår produktkvalitet och för att i allmänhet öka vårt lands varumassa.

Vi får allt betala för lärdomarna

Under mitt arbete i Huvudkommittén för koncessionsfrågor, som jag inte innehaft så lång tid, har jag med tillfredsställelse kunnat notera ett betydligt ökande intresse från den kapitalistiska världen för stora affärer med sovjetstaten. Tydligen är vi inne i en brytningstid. Dessa herrar har tydligen så smått börjat fatta, att ju tidigare de bestämmer sig för en koncession, desto fördelaktigare villkor kommer de att få. Det är också en av biprodukterna av vår tillväxt.

I vår koncessionspolitik utgår vi naturligtvis från allmänna överväganden och principer för en socialistisk strategi. Som den arbetarstat vi är, bestämmer vi själva var och hur, dvs inom vilken industribransch och i vilken del av landet det är önskvärt och tillrådligt att sluta det ena eller andra koncessionsavtalet. Proletariatets diktatur gör sig gällande även i detta. Frågan om koncessioner är av särskilt stor betydelse just nu, när vi med stormsteg närmar oss uppgiften att förnya vårt fasta kapital. Vi har hunnit ackumulera ett betydande kapital innan det nu har blivit dags att ta oss an denna vår viktigaste ekonomiska uppgift. Men vi har inte ackumulerat tillräckligt mycket kapital, för att enbart med egna krafter klara av uppgiften att förnya och utvidga våra fabriker och verkstäder.

Vi behöver krediter, vi behöver också koncessioner för att påskynda vårt ekonomiska uppsving och följaktligen också för att höja massornas välfärd. Och av alla uppgifter att döma innebär de senaste stora koncessionerna [...svåräst...] som vi har beviljat, att vi trätt in i en period av livligare koncessionsverksamhet. Och det är vi väl medvetna om. Vi vill dock göra klart, att koncessionsföretag bara kan spela en sekundär och inte en dominerande roll i vår ekonomi generellt. Vi är på väg mot socialismen och koncessioner kan inte tvinga oss att lämna den vägen.

De vågar inte ställa politiska villkor

En av kamraterna har ställt frågan om inte kapitalisterna för att sluta koncessionsavtal vill ställa några slags politiska villkor? Jag vet att mensjevnikiska tidningar har pratat en hel del smörja kring detta tema – i försök att skrämja oss och trösta sig själva. Jag behöver knappast förklara för er, att den kapitalist som skulle våga ställa politiska villkor för en affärsuppgörelse med vår arbetarstat, ganska snabbt skulle förpassas ut genom porten i detta hus. Tsarrysslands arbetare och bönder grep ju inte makten ur sina kapitalisters händer för att därefter bit för bit överlämna den till andra länders kapitalister.

Under vår revolutions första år kunde man såväl i Europa som Amerika ibland få höra röster som pläderade för, att villkoren för krediter och koncessioner är, att det inkallas en Konstituerande församling, införs demokrati m.m. Men av någon anledning är det numera sällan man hör dessa röster. Två pedagoger har därvidlag spelat stor roll – den ena kallas Sovjetisk import, den andra Sovjetisk export. Det är sant att kuriositeter förekommer även idag. Ex.vis var det en amerikansk kapitalist som alldeles nyligen skickade oss ett telegram, vari han sade sig vara beredd att komma hit för koncessionsförhandlingar om vi bara kunde ge honom diplomatisk status. Vi fick oss ett gott skratt, ryckte på axlarna och struntade i att svara denne byfåne. (Skratt).

Svårigheter i vårt socialistiska uppbygge

Ni frågar mig vidare, kamrater, hur jag förhåller mig till de ”eftergifter” som brukar kallas den nya eller nyaste ekonomiska politiken? Principiellt har jag ingenting att tillägga till det jag

redan sagt, ex.vis på Kommunistiska internationalens fjärde kongress. Jag ska bara nämna några av de huvudtankar som är tillämpliga i den nya etappen av vår ekonomiska politik.

Vilken är då den största svårigheten i vårt socialistiska uppbygge? Jo, det faktum, att vår ekonomi sticker upp sitt huvud i en rent amerikansk teknik, medan svansen fortfarande släpar efter oss i medeltida förhållanden. Den av kapitalismen skapade motsättningen mellan stad och land har aldrig någonsin varit så vidunderligt stor som i vårt land. Vår arbetarklass är tillräckligt stark för att med stöd av bondemassorna behålla statsmakten i sina händer, förbli herre över industrin och steg för steg utveckla och lyfta industrin till nya höjder; men vår arbetarklass är inte tillräckligt stark för att inom de närmaste åren ersätta den splittrade bondehushållningen med en socialistisk hushållning.

Som marxister vet ni, att det ekonomiska systemet ingalunda beror enbart på den goda viljan, utan först och främst på de materiella förhållandena, vars grund utgörs av tekniken. Hundra bönder som var och en har en tråplog och en häst, kan naturligtvis inte skapa något socialistiskt kooperativ, något kollektivt jordbruk, om de inte får tillgång till modernare jordbruks-teknik. Så länge arbetarklassen, pga tillståndet i sin industri och överhuvudtaget statens resurser, inte förmår ersätta tråplogen med traktorer och stålplogar, får vi de närmaste åren räkna och nöja oss med, att landsbygdens produktivkrafter i första hand kommer att utvecklas med metoder och på ett sätt som är kännetecknande för privat varuproduktion i ett system av splittrade småjordbruk.

Som marxister inser ni vad detta kommer att leda till, att det sker en differentiering bland bönderna, att massan av bönder splittras upp i fattigbönder, å ena sidan, samt i välbärgade och kanske t.o.m. rika bönder, å den andra. Hur snabb denna process blir, hur fort differentieringen kommer att gå, det är mycket komplicerade frågor som beror på en mängd orsaker (inte minst, kamrater, också på vår egen kamp). Men en sak är i varje fall klar: Under ganska lång tid kommer landsbygdens produktivkrafter att till stor del utvecklas på en kapitalistisk eller halvkapitalistisk grundval. Om vi f.n. skulle satsa på jämlikhet bland bönderna och därför börja ta ifrån de rika bönderna var fjärde eller var tredje häst, så som vi var tvungna att göra under den s.k. krigskommunismen, skulle vi inte komma socialismen ett dugg närmare, samtidigt som vi skulle tvinga landsbygdens produktivkrafter att falla ännu lägre än den låga nivå där de nu befinner sig.

Som marxister inser ni återigen, att socialismen bara kan byggas på grundval av produktivkrafter stadda i utveckling och inte med hjälp av produktivkrafter stadda i fritt fall. Det vore en reaktionär politik om arbetarstaten, i ett läge då den inte har möjlighet att skapa en tillräckligt bred teknisk bas för ett socialistiskt jordbruk och på det sättet helt eller delvis flytta utvecklingens tyngdpunkt till producerande jordbrukskooperativ, samtidigt skulle ställa sig i vägen för produktivkrafternas utveckling på landsbygden i kapitalistiska eller halvkapitalistiska former, en process som i viss mån pågår redan idag. Hur stor omfattning denna process får kommer att visa sig av våra erfarenheter och beror också på hur vi själva kommer att påverka densamma. Samtidigt som kapitalistiska tendenser inom jordbruket får vidgade ramar är det ju dock så, att arbetarstaten behåller den allmänna kontrollen över den ekonomiska processen i dess helhet och s.a.s. uppifrån får möjligheter att bevaka, att den kapitalistiska landsbygden varken politiskt eller ekonomiskt skulle kunna växa upp till himlen.

Vår politik i förhållande till bönderna

Jag behöver knappast tillägga, att vi under den s.k. nyaste ekonomiska politiken fullt ut behåller färdriktningen mot socialismen också i vårt förhållande till landsbygden. Det betyder att arbetarklassen, som håller ett fast grepp om statsmakten och samtidigt utvecklar industrin, både idag och i morgon kommer att använda sig av sina växande resurser – från statsindu-

strierna, från koncessionerna, från skatterna, från handeln, från statsobligationerna m.m. – till att främja all slags kooperativ verksamhet på landsbygden, lägga den tekniska grunden för en agrar kollektivism och ute i landsbygdens folkdjup därmed stärka och utveckla alla ekonomiska tendenser som fullt ut är riktade mot kapitalismen.

I vår bondepolitik finns vissa analogier till vår koncessionspolitik: I såväl det ena som andra fallet finns en av historiens gång påtvingad kompromiss mellan kapitalistiska och socialistiska principer. Men det är ändå en enorm skillnad mellan dessa två kompromisser. I det ena fallet sluter vi en affärssuppgörelse med en klass som är vår dödsfiende. I det andra fallet gör vi eftergifter för sedvänjor och ibland också fördomar hos en klass som ännu inte förstår oss helt och hållet, men som kommer att lära sig förstå och redan lär sig. Som jag redan tidigare sade, så handlar det ju ingalunda bara om bristande ”förståelse” hos bönderna, utan också om arbetarklassens bristande ekonomiska styrka.

Ni frågar er säkert om det finns någon fara med detta? Givetvis är det så, att kampen för socialismen i ett efterblivet land som är omringat av en kapitalistisk värld, är full med faror. Kampens utgång kommer att bero på i vilket tempo vi lyckas vidareutveckla vår industri, i vilken mån vi lär oss att kombinera industrins uppsving med frågan hur vi ska kunna lösa landsbygdens mest akuta problem; den beror också på våra internationella relationer, hur det går för den europeiska arbetarklassens revolutionära kamp och för de förtryckta folkens kamp i Östern.

Naturligtvis går det inte att på ett riktigt sätt utvärdera våra socialistiska framsteg, våra eftergifter visavi kapitalismen eller vår [...oläsligt...] politik med avseende på bönderna – om man betraktar allt detta isolerat, dvs utan ett direkt och indirekt samband med hela mänsklighetens ekonomiska och politiska utveckling. Överallt, i alla delar av världen, pågår kampen med en kombination av olika vapen och i vår politik räknar vi med såväl våra inhemska styrkeförhållanden som med de förändringar vilka sker i världsläget.

Den slutgiltiga balansräkningen över detta väldiga historiska skeende kommer vi att få se först efter ett stort antal år. Men eftersom vi har lämnat vårt förflutna, lämnat den allra svåraste tiden bakom oss med ett plus och inte ett minus i kanten, så har vi all anledning att se framtiden an med stor tillförsikt.

Om vi hade förenat oss med Tyskland 1918

En av kamraterna har ställt följande fråga till mig: Är det riktigt som tyska kommunister (själv är kamraten inte kommunist) säger, att om den tyska arbetarklassen 1918 valt att förena sitt öde med Sovjetryssland, så hade Tysklands läge idag varit mycket gynnsammare än det är? Kamraten frågar sig vad hungrande tyska arbetare hade kunnat ge hungrande ryska arbetare? Han föreställer sig att Tyskland då inte hade någon annan utväg än att vända sig mot väst.

Naturligtvis, kamrater, kan ingen av oss ändra på det som redan skett. Och det är heller inte det lättaste att diskutera ”vad som hade kunnat ske, om inte”. Ändå är det under vissa förhållanden helt legitimt och nödvändigt att föra sådana diskussioner. Vi är inga fatalister när vi betraktar den historiska processen. Vi kan i denna process urskilja klassers och partiers vilja och handlingar och följaktligen också deras skuld och brott. Ur den synvinkeln är det helt legitimt och på sin plats att ställa sig frågan: Vad hade hänt om den tyska arbetarklassen 1918 hade varit tillräckligt beslutsam, tagit över styret av Tyskland och därefter slutit ett oupplösligt ekonomiskt, politiskt och militärt förbund med Sovjetryssland?

Hela Europa skulle då ha sett annorlunda ut än idag, och jag tvivlar inte en minut på, att Europa hade varit mycket lyckligare än idag. Vad hade den tyska arbetarklassen kunnat ge oss, undrar kamraten? Hurdå – vad?! Naturligtvis hade tysk arbetarklass kunnat ge oss av sin

industriella teknik, sin utbildning, sina organisatoriska färdigheter, sin högtstående kultur! Vad hade i så fall vi kunnat ge tillbaka? Jo, av vårt lands oändliga naturresurser, av vårt proletariats revolutionära själupppoffring, av vårt partis revolutionära erfarenheter. Kamraten nämner hungern. Ja, både ni och vi led av hungersnöd.

Under dessa år hade vi ingen industri, den enda som fanns var dödens industri. Det var epidemier och inbördeskrig som härskade i landet. Sexton röda arméer slog tillbaka angreppen från otaliga fiender. Inte desto mindre höll arbetarstaten stånd mot alla inbördeskrigets fasor, mot hunger, blockad och epidemier. Den höll inte bara stånd, den svingade sig också uppåt och kan nu visa upp sina första landvinningar för er. Men, kamrater, hur hade det inte varit om vi haft en tysk arbetarstat vid vår sida?! Vårt proletariat är ju nämligen en liten minoritet av befolkningen, medan ert utgör en betydande majoritet.

Då skulle vi i våra händer haft Tysklands mäktiga teknik och en välorganiserad produktion. Naturligtvis skulle vårt förbund med er inte omedelbart ha genererat rika skördar. Naturligtvis skulle vi fått uppleva svåra prövningar, såväl hunger som lidande. Men fick vi inte ändå gå hungrande? Och har en förtryckt klass någonsin uppnått någonting utan kamp, försakelser och lidande?

Om vi ändå lyckats med att resa oss ur hunger och epidemier, kan man bara undra hur mycket snabbare och starkare vi hade kunnat resa oss om vi hade fått tillfälle att göra det tillsammans med er!

Emellertid, kamrater, gör jag inte denna utvärdering av det som hände igår, för att hos er släcka gnistan av hopp om framtiden. Tvärtom, det som missades 1918 pga av socialdemokratins ledare, kommer den tyska arbetarklassen att ta tillbaka i framtiden. En dag kommer vi att vara tillsammans, som två arbetarstater, arm i arm, skuldra vid skuldra. Då kommer socialismen att visa upp sig i hela sin längd och styrka och då slår också kapitalismens dödstimma i hela världen!

Pravda 23 juli 1925

Översättning (från ryska): Kjell Berglund oktober 2000.